

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 3 mars 1931 kl. 5 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av 22 kap.
15 § strafflagen.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 153, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Hellberg* hemställt, att 22 kap. 15 § strafflagen måtte upphävas.

I fråga om de skäl, som motionären anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Enligt 1864 års strafflag, som i detta avseende icke undergått någon ändring, har 22 kap. 15 § följande lydelse: *Historik.*

Far någon med spådom, signeri eller annan vidskepelse, att därmed bedrägeri öva eller vinning sig förskaffa; straffas med böter eller fängelse i högst ett år.

Lagrummet leder sitt ursprung från *missgärningsbalken* i 1734 års lag, vari bland religionsbrotten upptogs ett särskilt kapitel (2 kap.) under rubriken »om trolldom och vidskepelse» och av följande lydelse:

1 §. Var som brukar trolldom och skadar annan till kropp eller egen- dom, och varder med fulla skäl därtill vunen; miste livet. Får någon död därav; då skall man steglas, och kona halshuggas, och i båle brännas. Haver man låtit trollkarl det göra, eller hulptit till, att den gärning fullkomna; vare lag samma.

2 §. Far någon med spådom, signeri eller annan vidskepelse; böte första gången tio daler, eller mera, till fyrtio daler, allt som brottet är till, eller sitte i häkte vid vatten och bröd. Gör han det annan gång; böte dubbelt. Söker någon råd eller bot hos signare eller spåmän; böte fem daler, eller mera, till tjugu daler, som brottet är till, eller plikte med fängelse vid vatten och bröd.

Genom *kungl. förordning den 20 januari 1779* upphävdes 1 §.

I *lagkommitténs* förslag till allmän kriminallag (1839) upptogs i 24 kap., »om bedrägeri», en 12 § av följande lydelse: Far man med spådom, signeri eller annan vidskepelse, att därmed bedraga andra; straffes med böter eller

fängelse. — I motiven uttalades, att de som genom spådom, signeri eller vidskepelse sökte bedraga allmänheten, ansåges straffvärda, evad de någon fördel därav haft eller ej.

Det av lagberedningen år 1844 avgivna förslaget till straffbalk upptog i 25 kap., »om bedrägeri», en 13 § av följande lydelse: Far man med spådom, signeri eller annan vidskepelse, att därmed bedrägeri öva *eller vinning sig förskaffa*, straffes med böter eller fängelse i sjunde grad. — I motiven uttalades härom:

Enär de, som fara med spådom eller annan vidskepelse, gemenligen därmed åsyfta egen vinning, och i det fallet böra vara straff underkastade, om det ock ej kan bevisas att avsikten varit att bedraga andra, vilket så mycket mindre kan tagas för givet, som det är otvivelaktigt att de, som idka sådana konster, ej sällan själva anse dem såsom tillförlitliga; så har 13 § erhållit ett tillägg, varigenom den även på det nämnda fallet är tillämplig.

Reformeringen av strafflagstiftningen på grundval av lagberedningens förslag ägde rum i flera etapper, innan 1864 års strafflag kom till stånd. Redan den 4 maj 1855 utfärdades en förordning om ansvar för stöld och snatteri samt rån, genom vilken förordning vissa kapitel i missgärningsbalken upphävdes. Vid 1856—58 års riksdag framlades proposition med förslag till författning angående ansvar för förfalskning och bedrägeri. Därvid föreslogs upphävande av bl. a. 2 kap. 2 § missgärningsbalken och upptogs under rubriken »om bedrägeri» en 34 § av följande lydelse:

Far man med spådom, signeri eller annan vidskepelse, att därmed bedrägeri öva eller vinning sig förskaffa, böte från och med fem till och med etthundra riksdaler. Varder någon andra gången eller oftare därmed beträdd, må till straffarbete från och med två månader till och med ett år dömas.

Lagutskottet föreslog i betänkande nr 40, som i denna del antogs av ständerna, bibehållande av 2 kap. 2 § missgärningsbalken samt uteslutande ur förslaget av 34 §.

Som skäl härför anförde utskottet bland annat:

Övar någon bedrägeri medelst spådom, signeri och vidskepelse, bör han straffas såsom bedragare, såsom den, vilken, genom svikliga medel, bedragit annan; ty medlet förmildrar ej i detta fall brottsligheten. Då i 2 § 2 kap. missgärningsbalken stadgades straff å den som far med spådom, signeri eller annan vidskepelse, var ock ändamålet något helt annat, än att förekomma bedrägeri i dess egentliga och nu ifrågakända betydelse. För att därom vinna insikt, behöver man blott kasta blicken tillbaka på företeelserna under det århundrade, som förflöt före antagandet av 1734 års lag och därmed jämföra ej allenast hela innehållet av missgärningsbalkens berörda kapitel, än även den plats samma kapitel har i nämnda lag. Då hade ännu icke hos menige man tron på trolldom och vidskepelse försvunnit; och det menliga inflytande sådant utövade på det religiösa livet, gav anledning att i lagen belägga med straff så väl trolldom, som spådom, signeri och annan vidskepelse. Bestämmelserna därom intogos även i sammanhang med de stadganden, som lagstiftaren aktade nödigt intaga i lagen för religionens och kyrkans upprätthållande; och i sådan betydelse kvarstår ännu 2 § missgärningsbalkens oftanämnda kapitel. Huruvida detta lagrum är fortfarande behöfligt kan visserligen sättas i fråga; men med nu ifrågakända lagstiftning bör det ej sammanblandas.

Spådom och signeri i omförmälda betydelse är icke sådant bedrägeri, vars bestraffande nu avses; det kan dock begagnas såsom medel därtill; men alla sätt att bedraga kan, efter vad sagt är, ej av lagstiftaren uppräknas.

I 1864 års strafflag, varigenom då ännu gällande delar av missgärningsbalken upphävdes, upptogs i bedrägerikapitlet en 15 § av ovan angiven lydelse.

Nedan intagna, från rättsstatistiken för åren 1913—1928 hämtade uppgifter utvisa i vilken omfattning åtal enligt förevarande lagrum ägt rum samt dessa åtals resultat.

Rättsstatistiken.

	Åtalade		Frikända	Bötfällda	Ådömda fängelsestraff
	män	kvinnor			
1913	—	1	—	1	—
1914	1	1	—	2	—
1915	—	—	—	—	—
1916	—	6	2	4	—
1917	2	2	—	4	—
1918	1	2	—	3	—
1919	2	6	1	6	1
1920	—	5	1	4	—
1921	—	1	—	1	—
1922	—	7	1	6	—
1923	—	2	1	1	—
1924	—	—	—	—	—
1925	1	5	—	6	—
1926	—	1	—	1	—
1927	—	1	—	1	—
1928	1	9	—	10	—
Summa	8	49	6	50	1

I den del av de av professor Johan C. W. Thyren utarbetade förberedande utkast till strafflag (speciella delen IV; 1922), vari bland annat bedrägeribrottet upptagits till behandling, återfinnes icke någon straffbestämmelse, motsvarande 22 kap. 15 § strafflagen. I fråga om detta lagrum uttalar professor Thyren, att såvitt den däri avsedda gärningen fyllde bedrägerirekvisitet, vilket tydligen kunde vara fallet även om icke den vanemässighet föreläge, som troligen avsåges med uttrycket *far någon med*, syntes intet skäl finnas att icke behandla denna gärning såsom vanligt bedrägeri enligt utkastets 1 §. De fall åter, där detta icke vore förhållandet, torde liksom vissa andra bedrägeriartade handlingar finna sin rätta plats bland förseelserna.

Prof. Thyrens utkast.

I utkastet lämnar professor Thyren jämväl redogörelse för vissa utländska lagars ståndpunkt till denna fråga. Enligt denna redogörelse nämna vissa

Vissa utländska lagar.

strafflagar ockrande på vidskepelse genom spådom o. d. för att uttryckligen likställa det med annat bedrägeri. Bland exemplen härpå nämnes 1866 års danska strafflag (»Straffbestemmelsen i § 251 kommer ligeledes til Anvendelse . . . paa den, der ved Signen, Maalen, Manen, Spaaen eller ved Hjælp af andre overtroiske Kunster fravender Nogen Penge eller Gods».) Denna lag har emellertid under sistlidet år upphävts och ersatts med en ny strafflag, vari något stadgande av förevarande slag icke upptagits.¹ Såsom en andra grupp av lagar upptagas i utkastet sådana, vari förevarande fall förekommer såsom en visserligen generellt men i ringa grad straffbar förseelse. Häribland märkes den finska strafflagen, vars 42 kap. 8 § innehåller, att den som för vdergällning befattar sig med spådom, signeri eller dylik vidskepelse, böte högst 200 mark. Slutligen uppräknas en tredje grupp av lagar, vari ockrande på vidskepelse genom spådom o. d. straffas endast under någon särskild förutsättning, oftast då den, att det skett yrkes- eller vanemässigt. Hit hänföres, utom den svenska lagen, bland andra de franska, belgiska och engelska lagarna.

KF 1916
ang. hypno-
tism.

Här må jämväl erinras om bestämmelserna i kungl. förordningen den 26 maj 1916 angående offentliga föreställningar i hypnotism m. m. Enligt denna förordning åligger det den, som vill giva offentlig föreställning, vid vilken skall förekomma hypnotiska eller andra därmed likartade experiment, att söka tillstånd härtill hos polismyndighet, och må tillstånd ej meddelas annan än den, som företer av medicinalstyrelsen utfärdat intyg, att styrelsen anser föreställningen kunna utan våda honom tillåtas. Vid meddelande av tillstånd kan stadgas villkor för tillståndet samt givas erforderliga ordningsföreskrifter. Innan tillståndsbevis erhållits, är det icke tillåtet att utlämna inträdeskort eller att fordra, begära eller mottaga avgift. Meddelat tillstånd kan återkallas, när helst skälig anledning därtill förekommer.

Herr Hellberg har vid innevarande riksdag jämväl väckt en motion (I: 154), avseende ändring i nämnda förordning. I motionen framhålles att förordningen borde äga tillämpning endast i fråga om hypnotiska experiment, därvid en person utövade makt över en annan, men att i praktiken medicinalstyrelsens tillstånd fordrats även för anordnande av offentliga möten med experiment i clairvoyance under trancetillstånd, vilka endast innebure av individen själv förstärkt koncentration. På grund härav hemställes i nämnda motion om skrivelse till Kungl. Maj:t för erhållande av ett sådant förtydligande tillägg till nämnda förordning, att tranceseanser undantagas från dennas tillämpning.

Utlåtande över motionen, vilken hänvisats till första kammarens första tillfälliga utskott, har ännu icke avgivits.

Utskottet.

De i förevarande lagrum avsedda handlingarna, vilka ursprungligen betraktats såsom brott mot religionen, bestraffas nu ur den synpunkten, att utnyttjande av vidskepelse i vinningssyfte ansetts såsom i viss mån jämförligt med bedrägeri. Dessa handlingar komma dock under en lägre straffskala än vanligt bedrägeri. Lagrummet blir tillämpligt även i fråga om sådan verksamhet,

¹ Ej heller i den norska strafflagen av 1902 finnes något sådant stadgande.

som uppfyller lagens kännemärken på vanligt bedrägeri, sålunda exempelvis om någon mot bättre vetande bedriver spådom mot betalning. En sådan verksamhet skulle, om förevarande paragraf ej funnits, kunnat straffas enligt den allmänna bedrägeriparagrafen. Sin egentliga betydelse får det särskilda stadgandet såtillvida, att straff — under förutsättning av vanemässighet och vinningssyfte — kan ådömas den, som far med spådom e. d., även om det icke framgår annat än att han själv tror på sin förmåga.

Enligt motionärens mening bör straff för sådan verksamhet, som faller under uttrycket spådom, icke inträda i andra fall än då bedrägeri föreligger. Det framhålles i motionen, att klarsynen (clairvoyancen) jämte tankeöverföringen (telepatin) tagits upp till behandling av flera framstående vetenskapsmän. Det hade därvid konstaterats, att förmågan till klarsyn i stor utsträckning funnes hos de flesta människor och, i likhet med den musikaliska begåvningen, kunde utbildas genom övning. De yttre medel — exempelvis kortleken, handen eller kristallen — som stundom vid spådom användes, utgjorde endast koncentrationsmedel, som förhjälppte clairvoyanten att få sin förmåga frigjord. Efter den omsvängning i uppfattningen, som ägt rum, vore det föråldrat och oriktigt att straffbelägga klarsynen och spådomsverksamheten. Faran av att lämna fältet fritt även för dem, som dreve spådomsverksamhet utan att äga förmågan till klarsyn, vore synnerligen ringa, emedan kunderna snabbt nog komme underfund med, om vederbörande kunde prestera något äkta eller ej. Det föreläge dessutom ett behov såväl för vetenskapsmännen att få studera begåvningar på detta område som för allmänheten att få rådfråga sådana.

Utskottet hyser den uppfattningen, att med hänsyn till den förestående allmänna strafflagsrevisionen partiella ändringar i strafflagen böra äga rum, endast då synnerliga skäl därtill föreligga. Om än utskottet kan medgiva, att det numera knappast finnes något starkare behov av att vid sidan av den allmänna bedrägeriparagrafen ha en straffbestämmelse av förevarande slag, kan utskottet icke finna skäl föreligga att i detta avseende, med föregripande av den blivande allmänna reformen, genomföra någon lagändring. Om motionärens påstående är riktigt, att det på ifrågavarande område även förekommer verksamhet av så vederhäftigt slag, att densamma kan vara av värde såväl för vetenskapsmännen som för allmänheten, lärer förevarande straffbuds förefintlighet icke lägga hinder i vägen för sådan verksamhet. Uppenbarligen kan emellertid på detta område även förekomma såväl privata konsultationer som offentliga föreställningar, vilka innebära ett otillbörligt ockrande på allmänhetens godtrogenhet utan att dock kunna hänföras till bedrägeri. Det torde i allmänhet endast ha varit vid dylika uppenbara missbruk, som straffbudet — åtminstone i senare tid — trätt i tillämpning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 3 mars 1931.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, greve *Spens*, *Bissmark**, *Norling*, *Wagnsson*, *Jonsson* i *Lycksele**, *Forssell* och *Julin*;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindley*, *Olsson* i *Rimforsa*, *Hedlund* i *Ostersund**, *Christenson**, *Johanson* i *Huskvarna*, *Olsson* i *Mellerud* och *Jonsson* i *Risinge**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.